

Száz éve született GERALD DURRELL (1925–1995), az író, az állatkert-alapító és a természetvédelmi programok úttörője*

KORSÓS ZOLTÁN

Állatorvostudományi Egyetem, Állatvédelmi, Jogi, Elemző és Módszertani Központ, 1078 Budapest, István utca 2.

E-mail: zkorsos@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1545-5086>

MTMT azonosító: 10002028

Kivonat. Ebben az évben, 2025-ben ünneplik világszerte GERALD DURRELL, az ismert író és állatkerti szakember születésének századik, halálának harmincadik évfordulóját. Életrajzának rövid ismertetése után DURRELL állatgyűjtő és korszakalkotó természetvédelmi tevékenységének áttekintésére kerül sor. DURRELL volt az első, aki felismerte, hogy az állatkertek feladata nem egyszerűen az állatok széleskörű látványosságként való bemutatása, hanem igazi küldetésük a ritka és az eredeti élőhelyükön kipusztulásra ítélt fajok megmentése a zárttéri tenyésztések segítségével. Ennek megfelelően elsőként alapított egy ilyen állatkertet Jersey szigetén, ahol az 1947 és 1990 között végzett 16 állatgyűjtő expedícióján befogott jónéhány ritka állatfajra indított tenyésztési programokat. A jelen cikkben a szerző kitér DURRELLEL való személyes találkozására is. Ezután DURRELL egyik kedvenc szigetének, Mauritiusnak és a mellette fekvő Kerek-szigetnek az élővilágát, ritka fajait és a megmentésükre irányuló természetvédelmi erőfeszítéseket mutatja be. A szerző munkatársával, TRÓCSÁNYI BALÁZZSAL 1999-ben és 2001-ben járt a Kerek-szigeten, ahol DURRELL nyomában a Günther-gekkó (*Phelsuma guentheri*) és a kerek-szigeti talajlakó boa (*Bolyeria multocarinata*) populációbiológiájáról és védelméről gyűjtöttek adatokat. GERALD DURRELL öröksége és újító szelleme ma is él az általa létrehozott állatkert, a Durrell Természetvédelmi Alapítvány és a Durrell Természetvédelmi Akadémia aktív tevékenysége, és az így az egész világot átölelő, a fajok védelméért elhivatott szakemberhálózat révén.

Kulcsszavak: Jersey Állatkert, Durrell Természetvédelmi Alapítvány, Mauritius, Kerek-sziget, Günther-gekkó, mauritiusi talajlakó boa

Elfogadva: 2025.11.29.

Elektronikusan megjelent: 2025.12.03.

* Előadta a szerző a Magyar Biológiai Társaság Állattani Szakosztálya, Természetvédelmi és Ökológiai Szakosztálya, valamint a Fővárosi Állat- és Növénykert által közösen szervezett, 1075. előadókörösén 2025. február 5-én.

Bevezetés

GERALD DURRELL (1. kép) 1925. január 7-én született az akkor még angol gyarmati Indiában, Kalkutta közelében, ahol apja útépítő mérnökként dolgozott. GERALD volt a négygyermekes család legfiatalabb tagja, két bátyja, LAWRENCE (1912–1990) és LESLIE (1918–1983), és nővére MARGARET (1920–2007) után. Miután apja 1928-ban elhunyt, a gyermekek édesanyjukkal hazaköltöztek Angliába, ahonnan 1935-ben tovább utaztak Korfu szigetére. GERALD életében ez a sziget jelentette a természetre és az élővilágra való nyitást, ami nagy részben magántanárának, THEODORE STEPHANIDESnek tulajdonítható. DURRELL gyermekkori élményeit később három könyvben dolgozta fel, melyek közül az először 1956-ban megjelent *My family and other animals* (*Családom és egyéb állatfajták*) lett a legnépszerűbb: 120 kiadásban, megszámlálhatatlan példányszámban és 42 nyelvre lefordítva adták ki (Goodreads).

1. kép: GERALD DURRELL, kezében az egyik első megmentett állatával, egy aranypottóval (*Arctocebus aureus*) (Fotó: D. BOTTING)

Figure 1. GERALD DURRELL, with one of his first conservation target, a golden angwantibo (*Arctocebus aureus*) (Photo: D. BOTTING)

Korfun töltött öt év után GERALD DURRELL édesanyjával visszaköltözött Angliába, Bournemouth-ba, ahol a fiú továbbra sem részesült hivatalos oktatásban, inkább könyvtárakba járt, és a környék élővilágával ismerkedett. Már ekkor elhatározta, hogy szeretne egy saját állatkertet alapítani. A II. világháború végével 1945. júliusban elszerződött a whipsnade-i állatkertbe állatgondozónak, és figyelmét a már kipusztult állatok (a dodó, a vándorgalammb és a kvagga) történetének olvasása kötötte le. Felvetődött benne, hogy az állatkertek az egyszerű bemutatás mellett fontos szerepet játszhatnak a kipusztuláshoz közel álló állatfajok megmentésében.

DURRELL 1946-ban betöltötte a 21. életévét, és nagykorúvá válásával hozzáférhetett az apjától örökölt pénzüsszeghez, 3000 angol fonthoz. Ezt az összeget használta fel arra, hogy első állatgyűjtő expedícióját megszervezze (BOTTING 1999, HUGHES 1999).

DURRELL és az állatgyűjtő expedíciók

GERALD DURRELL első állatgyűjtő expedíciójára 1947–48-ban került sor, amikor az angol fennhatóság alatt álló nyugat-afrikai Kamerunba utazott. A több mint fél éves út alatt közel 200 állatot fogott be, melyeket azután hazaértekor az angliai állatkerteknek próbált meg eladni. A legkülönlegesebb egy aranypottó (*Arctocebus aureus*) volt, de fogtak egy csimpánzt is a londoni állatkert számára.

Bár az első expedíció a gyűjtést tekintve sikeres volt, anyagilag ráfizetésnek bizonyult. DURRELLT azonban ez nem állította meg, és újabb gyűjtőutakat tervezett. 1949-ben másodszor is visszatért Kamerunba, majd az utakat egyre több követte (1. táblázat). 1951-ben feleségül vette JACQUIE RASENT, aki a gyűjtőutak költségeinek fedezésére DURRELLT arra biztatta, hogy írjon könyveket az egzotikus élményekről. Az első könyv *The Overloaded Ark* címmel 1953-ban jelent meg (magyarul 1966-ban *Noé bárkáján* címmel, DURRELL 1966), s valóban olyan anyagi sikert hozott, hogy DURRELL további expedíciókat tudott szervezni.

1. táblázat. GERALD DURRELL állatgyűjtő expedíciói

Table 1. Collecting trips by GERALD DURRELL

Év	Hely
1947-1948	Brit Kamerun
1949	Brit Kamerun
1950	Brit Guyana
1953-1954	Argentína és Paraguay
1957	Brit Kamerun
1958	Argentína (Patagónia)
1962	Malajzia, Ausztrália és Új-Zéland
1965	Sierra Leone
1968	Mexikó
1969	Ausztrália (Nagy korallzátony és Északi területek)
1976, 1977	Mauritius és a Mascarene-szigetek
1978	India (Assam) és Bhután
1982	Mauritius, a Mascarene-szigetek és Madagaszkár
1984	Szovjetunió
1989	Belize
1990	Madagaszkár

DURRELL már ebben az időben elhatározta, hogy a gyűjtött állatoknak saját állatkertet létesít. Hosszas keresés után az Angliához tartozó (adó szempontjából kedvező) Csatorna-szigetek egyikét, Jersey szigetét találta megfelelőnek, ahol 1959-re sikerült megépítenie és megnyitnia a Jersey Állatkertet. Már a kezdetektől elsősorban a ritka, kipusztulás szélére sodródott állatfajok megmentését tűzte ki célul, és ezzel DURRELL a világ állatkertjei számára a küldetésüket megreformáló, új utat jelölt ki. DURRELL 1963-ban létrehozta a Jersey Wildlife Preservation Trust-ot (Jersey Vadvédelmi Alapítványt), amely az Állatkert működtetésén túlmenően természetvédelmi oktatóközpontként és jótékonyági szervezetként is tevékenykedik, ma már Durrell Conservation Trust néven.

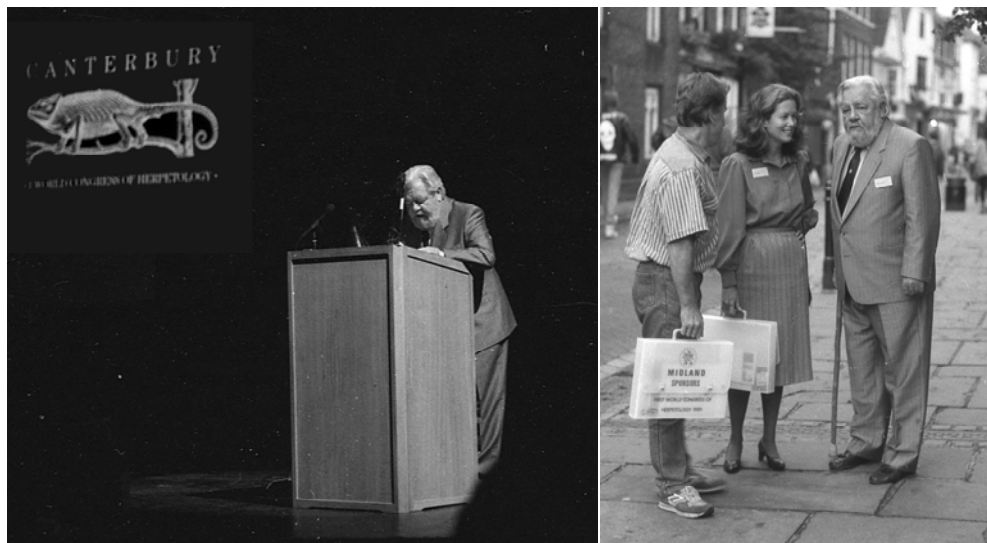
DURRELL 1949 és 1990 között 16 országba vezetett gyűjtőutakat, és számos helyre többször is visszatért. Útjairól nem csak könyvekben számolt be, hanem ismeretterjesztő dokumentumfilmek készítésére is vállalkozott, amelyek együttesen hatalmas népszerűséget hoztak számára mint szerzőnek, de ennél fontosabb, hogy a Jersey Állatkert működtetésére is felhívták a figyelmet.

Személyes találkozás

GERALD DURRELLEl 1989-ben, az Első Herpetológiai Világkongresszuson volt szerencsém találkozni (2–3. képek). A világ minden tájáról érkező, mintegy 300 résztvevőnek DURRELL 1989. szeptember 12-én tartotta a megnyitó plenáris előadást. A csaknem egy órás beszédéről a szervezők azonnal felvételt készítettek, amelyet még a konferencia ideje alatt magnókazettára átírtak és eladásra terjesztettek. Ezt itthon digitalizálva sikerült belőle átiratot készítenem, s ebből idézem az első mondatokat:

„I’ve been asked by Dr. Ian Swingland to give this talk to you. I’m only stressing this and mentioning it so that blame can be put in the right quoter. He told me he wanted me to give an address to you all on the serious subject of captive breeding as an aid conservation. He then added that he would like it with a lot of humorous and frivolous anecdotes. Now to me this is rather somewhat like asking a person to cross a donkey with a shire horse and produce a zebra. I’ve been interested in reptiles as long as I can remember. When I was age two, in India where I was born, I watched enchanted an Indian snake charmer with his cobras and I found the most wonderful sight, and to my mother’s horror I wanted to play with them. I have never been able to understand people’s aversion to snakes. After all, if you could find a woman as beautiful as the average snake and one who moved as briefly, who wouldn’t instantly fall in love with her.”

Magyarra fordítva: „Dr. Ian Swingland kért meg erre az előadásra. Ezt csak azért hangsúlyozom, hogy a megfelelő személyt lehessen vádolni a hibákért. Azt mondta nekem, hogy szeretné, ha előadást tartanék a fogságban történő tenyésztésről mint a természetvédelem segédeszközének komoly témájáról. Aztán hozzátette, hogy szeretné, ha azt sok humoros és frivol anekdotával fűszerezném. Na most számomra ez olyan, mintha arra kérnék valakit, hogy keresztezzon egy szamarat egy nemes lófajtával, és hozzon létre egy zebrát. Amióta az eszemet tudom, mindig is érdekelték a hüllők. Kétéves koromban Indiában, ahol születtem, elbűvölve néztem egy indiai kígyóbűvölőt a kobráival, és a legcsodálatosabb látványnak találtam, és anyám rémületére játszani is akartam velük. Soha nem értettem az emberek ellenszenvét a kígyókkal szemben. Elvégre ha találnánk egy nőt, aki olyan szép és csak annyit mozogná, mint egy átlagos kígyó, ki ne lenne szerelmes belé azonnal.”

2–3. képek. 2: GERALD DURRELL előadás közben az Első Herpetológiai Világkongresszuson, Canterburyben (Anglia), 1989. szeptember 12-én. 3: LEE és GERALD DURRELL Canterbury utcáján, 1989. szeptember 13-án (Fotók: KORSÓS Z.)

Figures 2–3. 2: GERALD DURRELL during his presentation at the First World Congress of Herpetology, Canterbury, UK, on 12th September, 1989. 3: LEE and GERALD DURRELL on the street of Canterbury, 13. September 1989. (Photos: Z. KORSÓS)

Ezután DURRELL hosszan és valóban sok esetben humorral fűszerezve beszámolt néhány, az útjain átélt különleges herpetológiai tapasztalatról, melyek között természetesen az első helyen szerepelt a Mauritius melletti Kerek-sziget, ahol elsősorban az endemikus és ritka Günther-gekkó (*Phelsuma guentheri*) (4. kép) megmentéséért tett erőfeszítésekről számolt be. Részletesen kitért az általa alapított Jersey Állatkertben zajló hüllőszaporítási programokra, ahol kiemelten hangsúlyozta a minden állatkertnek javasolt funkcióváltást, miszerint a szórakoztató látványosság helyett a kipusztulófélben lévő állatfajok megmentése kell legyen a cél.

Beszédét az alábbi mondatokkal fejezte be, melyet szünni nem akaró vastaps követett:

„When one see what mankind is doing to the world, one is tempted to agree with Mark Twain when he said, it’s a pity that Noah and his party didn’t miss the boat.

Our treatment of the other animals that attempt to share this planet with us is disgraceful. They don’t deserve to have to share the world with such a rapacious species as Homo sapiens. They enrich our lives in every possible way, and we should be grateful for them. I therefore leave you with this thought. This, if you will, herpetological thought: just think how many delicious delectable things may have been denied us if there had not been a serpent in the Garden of Eden. Thank you very much.”

Magyarul: “Ha látjuk, mit tesz az emberiség a világgal, az ember hajlamos egyetérteni Mark Twainnel, amikor azt mondta: kár, hogy Noé és a társasága nem késte le a bárkát.

Bánásmódunk a többi állattal szemben, melyek a bolygót velünk megosztják, szégyenteljes. Nem érdemlik meg, hogy egy olyan rabló fajjal kelljen együtt élniük, mint a *Homo sapiens*. Minden lehetséges módon gazdagítják az életünket, és hálásnak kellene lennünk értük. Ezért ezzel a gondolattal hagyom itt Önöket. Ez, ha úgy tetszik, egy herpetológiai gondolat: gondoljunk csak bele, mennyi finom és élvezetes dologtól lennénk megfosztva, ha nem lett volna ott a kígyó az Édenkertben. Nagyon szépen köszönöm.”

4–5. képek. 4: Günther-gekkó (*Phelsuma guentheri*). 5: Rózsaszín galamb (*Streptopelia mayeri*) Mauritiuson (Fotók: KORSÓS Z.)

Figures 4–5. 4: Round Island Day Gecko (*Phelsuma guentheri*). 5: Pink pigeon (*Streptopelia mayeri*) on Mauritius (Photos: Z. KORSÓS)

Mauritius és a Kerek-sziget

GERALD DURRELL talán legsikeresebb természetvédelmi programjai Mauritiushoz és a mellette fekvő parányi Kerek-szigethez kötődnek. Összesen három alkalommal látogatott el ide (1976-ban, 1977-ben és 1982-ben), és célja a szinte teljesen a kihalás veszélyével fenyegetett madarak, a mauritiusi vércse (*Falco punctatus*) és a rózsaszín galamb (vagy gerle, *Streptopelia mayeri*) (5. kép) fennmaradása érdekében kifejtett erőfeszítés lett. Mauritius sajnos híres arról, hogy az ember ezen a szigeten gátlástalan természetpusztító munkája eredményeként jónéhány állatfaj kipusztulását okozta. Elég, ha csak a közismert dodó (*Raphus cucullatus*) (6. kép) és a mauritiusi óriásteknősök (a *Cylindraspis* nem két faja) szomorú történetére gondolunk; mindegyiknek már a XVII–XVIII. század fordulóján meg-

pecsételődött a sorsa. Mellettük kevésbé köztudott, de tucatszám haltak ki más galamb-, papagáj- és vízimadár-fajok a szigetről, mind a korabeli európai telepések mohó pusztításának eredményeképp (7. kép, 2. táblázat).

Még lehangolóbb és majdnem visszafordíthatatlan lett a Mauritustól 22 kilométerre északkeletre fekvő, mindössze másfél négyzetkilométeres, vulkanikus eredetű Kerek-sziget (Round Island) sorsa (8. kép). A szigeten élő 8 hüllőfajból (gyíkok és kígyók) nem kevesebb, mint 5 (62,5%) faj endemikus, azaz a világon sehol másutt nem fordul elő (KORSÓS & TRÓCSÁNYI 2003) (3. táblázat). Közülük egyről, a kerek-szigeti talajlakó boáról (*Bolyeria multocarinata*) már csak múlt időben beszélhetünk, mert az IUCN 2021-ben, csaknem 50 évvel az utolsó 1974-es észlelése után nyilvánította kihaltnak (COLE 2021).

6. kép: A dodó (*Raphus cucullatus*) (K. FAWCETT rekonstrukciója)

Figure 6. The Dodo (*Raphus cucullatus*) (reconstruction by K. FAWCETT)

DURRELL figyelmét első körben a már mindössze négy túlélő egyedre csökkent mauritiusi vércse megmentése kötötte le. A befogott és Jersey-re szállított vércsepár azonban terméketlen tojásokat rakott, így a remény a szaporításra majdnem szertefoszlott. 1979-ben a mauritiusi Kócsagok szigetén (Île aux Aigrettes) egy vadon megmaradt vércsepár tojásait begyűjtve végre sikerült azokat felnevelni, ráadásul a „kifosztott” fészekalj helyett a szülők újra tojásokat raktak. Ezt a beavatkozást folytatva lassan sikerült a vércsepopuláció egyed-számát megemelni, és 2019-ben már 400 példányra becsülték a Mauritiuson vadon élő vércsék számát. Mindezt a DURRELL kezdeményezésére 1984-ben alapított, és azóta is aktívan működő Mauritian Wildlife Foundation (Mauritiusi Vadvédelmi Alapítvány) intenzív munkája tette lehetővé.

Két másik mauritiusi madárfaj, a rózsaszín galamb és az „echo papagáj” (mauritiusi sándorpapagáj, *Psittacula eques echo*) megmentése is hasonlóképpen sikeresnek mondható. DURRELL részletesen beszámolt az érték tett erőfeszítésekről a *Golden bats and pink pigeons* című, először 1977-ben megjelent könyvében (magyarul *Aranydenevérek, rózsaszín galambok* címmel, először 1986-ban jelent meg, DURRELL 1986). Ezeknek az állatfajoknak az állománya az elmúlt 40 évben megerősödött, és ma már Mauritius egyik védett területén, a Makkabeusok erdejében vadon léteznek.

2. táblázat. Maurituson kihalt madár-, hüllő- és emlősfajok a kihalás éve sorrendjében

Table 2. Extinct bird, reptile, and mammal species of Mauritius, in order of time of extinction (= “kihalás becsült éve”)

Fajnév	Tudományos név	Kihalás becsült éve
Madarak		
Dodó	<i>Raphus cucullatus</i>	1662
Bóbitás papagáj	<i>Lophopsittacus mauritianus</i>	1680
Mauritiusi bakcsó	<i>Nycticorax mauritianus</i>	1693
Mauritiusi ásólúd	<i>Alopochen mauritiana</i>	1698
Mauritiusi vörös guvat	<i>Aphanapteryx bonasia</i>	~1700
Mauritiusi réce	<i>Anas marecula</i>	~1710
Maszkaré réce	<i>Anas theodori</i>	~1710
Maszkaré szárcsa	<i>Fulica newtoni</i>	~1710
Mauritiusi gerle	<i>Nesoenas cicur</i>	1730
Mauritiusi szürkepapagáj	<i>Psittacula bensoni</i>	1760
Mauritiusi gyümölcsgalamb	<i>Alectroenas nitidissima</i>	1826
Mauritiusi füleskuvik	<i>Mascarenotus sauzieri</i>	1859
Mauritiusi seregély	<i>Cryptopsar ischyrrhynchus</i>	1904
Mauritiusi erdeigalamb	<i>Columba thiriouxi</i>	1910
Mauritiusi viharomadár	<i>Pseudobulweria aterrima</i>	1970
Hüllők		
Mauritiusi óriásszink	<i>Leiopisma mauritiana</i>	~1700
Mauritiusi óriásteknős	<i>Cylindraspis triserrata</i>	1735
Mauritiusi nyergesteknős	<i>Cylindraspis inepta</i>	1735
Carie-vakkígyó	<i>Madatyphlops cariei</i>	~1800
Kerek-szigeti talajlakó boa	<i>Bolyeria multocarinata</i>	1974
Emlősök		
Mauritiusi repülőkutya	<i>Pteropus subniger</i>	1873

Kerek-szigeti expedíciók

TRÓCSÁNYI BALÁZS 1997 októberében szerzett diplomát a Jersey szigeti Durrell Endangered Species Management (DESMAN) tanfolyamon. Szakdolgozatának témája a kerek-szigeti Günther-gekkó fogságban tartásának körülményeiről szólt, melyben konzulensként közreműködtem (TRÓCSÁNYI 1997).

A Kerek-sziget hüllőfaunájának védelmi programjaként 1977-ben 20 példány Günther-gekkót szállítottak a Jersey Állatkertbe, hogy ott számukra megfelelő körülményeket teremtvén szaporodásra bírják őket. Sajnos a szaporodásuk 1987-ben teljesen leállt, és TRÓCSÁNYI BALÁZS munkájának a célja az volt, hogy megállapítsa ennek okait. A korábbi vizsgálatok eredményei az egyedek csökkenő napi aktivitását és elhízását mutatták. Az 1996

novemberében végzett egyhónapos adatgyűjtés következtetése az lett, hogy sem a napi hőmérséklet-változás, sem a megvilágítás a terráriumokban nincs kedvező hatással a gekkók aktivitására, és minden bizonnyal eltér az eredeti élőhelyük természetes körülményeitől.

Ezért a végső következtetés az volt, hogy a Kerek-szigeten kell a Günther-gekkó környezeti igényeit felmérni és dokumentálni (TRÓCSÁNYI 1997).

Ennek megfelelően 1999-re sikerült egy mauritiusi expedíció tudományos és anyagi háttérét előteremteni, és novemberben a mauritiusi természetvédelmi hatóság támogatásával egy hétre a szigetre utazhattunk. A Kerek-szigetre DURRELL korábbi kirándulásaival ellentétben helikopterrel érkezünk, de táborhelyünk és az egyéb körülmények az ő látogatásaihoz hasonlóak voltak: sátrunkat ugyanabban a vulkanikus hasadéokban állítottuk fel, és minden felszerelést, beleértve az élelmet, édesvizet, valamint a megtermelt hulladékot oda- és visszaszállítottunk, hogy ne zavarjuk a sziget lassan regenerálódó ökoszisztémáját.

7. kép: Hollandok Mauritiuson, THEODOR DE BRY fámetszete, 1598

Figure 7. The Dutch in Mauritius, engraved by THEODOR DE BRY, 1598

Ez utóbbi mondat magyarázatául röviden fel kell idézni a Kerek-sziget történetét (BULLOCK 1977). Az őshonos növényzet, ébenfa- és pálmaligetek (9. kép) pusztítása már a XVIII. században elindult, de a legnagyobb baj az volt, amikor az India felé tartó kereskedelmi hajók megállóhelyként és ételmük pótlására üregi nyulakat és kecskéket telepítettek a Kerek-szigetre. Ezek az állatok aztán természetes ellenség hiányában a facseteteket lelegelve teljesen eltüntették a sziget megmaradt növényzetét. Csak a XX. század második felére jutott odáig a gondolkodás, hogy a maradék őshonos állatvilág védelmében amennyire lehet, vissza kellene fordítani a folyamatot. Az 1970-es, 80-as években sikerült az elvadult kecskéket és nyulakat levadászni és kiirtani, s ezzel megindulhattak a bennszülött hüllőfajok védelmét célzó programok (KORSÓS & TRÓCSÁNYI 2003).

3. táblázat. A Kerek-sziget hüllőfaunája

Table 3. Herpetofauna of Round Island

Fajnév	Tudományos név	Endemikus *
Gyíkok (Sauria)		
Günther-gekkó	<i>Phelsuma guentheri</i>	*
Mauritiusi nappali gekkó	<i>Phelsuma ornata</i>	
Durrell-gekkó	<i>Nactus serpensinsula durrellorum</i>	*
Telfair-szkink	<i>Leiopisma telfairii</i>	*
Bojer-szkink	<i>Gongylomorphus bojerii</i>	
Bouton-szkink	<i>Cryptoblepharus boutonii</i>	
Kígyók (Serpentes)		
Falakó mauritiusiboa	<i>Casarea dussumieri</i>	*
Talajlakó mauritiusiboa	<i>Bolyeria multocarinata</i>	*

8. kép: A Kerek-sziget légifelvétele, háttérben a Kígyó-sziget

Figure 8. Aerial view of Round Island, with Serpent Island in the background

Visszatérve a Günther-gekkó biológiáját célzó kutatásunkra, a rövid tartózkodás alatt is fény derült arra, hogy a sziget klímája jelentősen eltér az állatkerti terráriumokban fenntartott hőmérséklet- és fényviszonyoktól: feltűnő a nappali és az éjszakai levegő- és talajhőmérséklet közötti ingadozás. Ennek megfelelően a gekkók nappal az erős fények elől elbújva a pálmafák levelei között rejtőznek, éjszaka pedig a meleget őrző csupasz talajfelszínre húzódnak. Kiderült az is, hogy a faj erősen territoriális: egy pálmafán csak egy egyed tartózkodik, és csak éjszaka, a talajon és a sziklákon találkoznak a hímek és a nőstények egymással, valószínűleg ekkor történik a párzás is. A szigeten megvizsgált példányok testméretadatai is jelentősen különböztek a korábbi terráriumi egyedekétől, mutatván, hogy az állandó mozgás a pálmafákról a talajra és vissza, mennyire ellene dolgozik az elhízásnak. Eredményeink tehát azt mutatták, hogy módosítani és a természeteshez jobban kell közelíteni az állatkerti terrárium körülményeket, ha a gekkókat újra szaporodásra akarják bírni (KORSÓS & TRÓCSÁNYI 2001).

9–10. képek. 9: A Kerek-sziget őshonos növényzete a pálmaszavanna, két endemikus pálmafajjal (*Latania loddigesii* és *Pandanus vandermeerschii*). 10: A kerek-szigeti talajlakó boa (*Bolyeria multocarinata*) egyik múzeumi példánya a port louis-i természettudományi múzeumban. (Fotók: KORSÓS Z.)

Figures 9–10. 9: Native vegetation of Round Island, with two endemic palm species (*Latania loddigesii* és *Pandanus vandermeerschii*). 10: One of the seven extant museum specimens of the Round Island Burrowing Boa (*Bolyeria multocarinata*) in the natural history museum of Port Louis, Mauritius. (Photos: Z. KORSÓS)

A Kerek-szigeti tanulmányút pozitív eredménye volt még az a tapasztalat, hogy a Günther-gekkók populációja megerősödött, és a megfigyelt egyedek száma és a sziget alkalmas élőhelyeinek felmérése alapján a teljes állományt 4430 egyedre becsültük (KORSÓS & TRÓCSÁNYI 2001). Ennek következtében, tulajdonképpen tőlünk függetlenül is, a Jersey Állatkertben leállították a gekkó szaporítására folytatott kísérleteket.

Második Kerek-szigeti expedíciónk célja a rendkívül ritka, a kipusztuláshoz közeli állapotúnak vélt kerek-szigeti talajlakó boa (*Bolyeria multocarinata*) meglétének vagy hiányának bizonyítása volt. A szigeten 2001-ben töltöttünk újfent egy hetet a mauritiusi hatóságok és a Fauna & Flora Preservation Society támogatásával, s a célunk a kígyó csapdázással és aktív kereséssel való megtalálása volt. Minden erőfeszítésünk ellenére, száz, a talajba ástott dobozcsapdát használva sem sikerült azonban egyetlen példányt, vagy a keresés alatt semmilyen nyomát fellelnünk, így nem tudtuk a boa túlélését igazolni (KORSÓS & TRÓCSÁNYI 2005, 2006). Miután a talajlakó boának összesen hét múzeumi példánya ismert (10. kép), és a XX. században mindössze négy alkalommal (1937, 1953, 1963 and 1974) látták a Kerek-szigeten (VINSON 1975, BULLOCK & NORTH 1984), az IUCN Vörös Listáján is arra az értékelésre jutottak, hogy kipusztultnak tekinthető (COLE 2021).

DURRELL öröksége

GERALD DURRELL épp hogy betöltötte 70. életévét, amikor a már régebben kezdődött és hosszan tartó betegsége következtében 1995. január 30-án elhunyt a Jersey szigeti kórházban. Hamvait a saját állatkertjében, Jersey-n helyezték örök nyugalomra. Sírjára WILLIAM BEEBE (1877–1962) amerikai természetvédő mondasát jegyezték fel: „*When the last individual of a race of living beings breathes no more, another heaven and another earth must pass before such a one can be again.*” „Ha egy élőlény utolsó egyede is kileheli a lelkét, az csak egy új világ és egy új földgolyó létrejöttével jelenhet meg újra.”

Élete befejeztével azonban szelleme, törekvései és eredményei nem szűntek meg tovább elevenen fennmaradni. Hagyatékát és szellemiségét felesége, LEE DURRELL gondolzza mind a mai napig, és ő a tiszteletbeli elnöke a DURRELL halála után Durrell Wildlife Conservation Trust-ra (Durrell Természetvédelmi Alapítványra) átnevezett szervezetnek. Az alapítvány tartja fenn és működteti a Jersey Állatkertet, mely több mint 130 veszélyeztetett emlős-, madár-, kétlábú- és hüllőfajt tart, és évente 200 ezernél is több látogatója van. DURRELL úttörő gondolata és hitvallása az volt, hogy egy állatkert feladata nem a szórakoztató látványosság, hanem a kipusztuláshoz közeli állatfajok megmentése kell legyen. Csak akkor szabad állatokat fogságban tartani, ha azzal a fajok megőrzése, szaporítása és a természetbe való visszatelepítése a cél. Ez a kijelentés sokáig ellenérzésre talált a hagyományos állatkertek között, de ma már a világon majdnem minden állatkert ez alá a célkitűzés alá helyezi tevékenysége legalább egy részét, és igyekszik aktívan hozzájárulni a kiválasztott és számára legalkalmasabb állatfajok megőrzéséhez.

A Durrell Természetvédelmi Alapítvány mellett, hogy állatkertjével gyakorlati példát mutat az állatfajok megmentéséhez, megalapította a Durrell Természetvédelmi Akadémia (Durrell Conservation Academy) elnevezésű oktató és kiképző központot, mellyel a világ minden tájáról befogad és nevel a természetvédelem iránt fogékony szakembereket, akik elsajátítják és hazájukba visszatérve alkalmazzák azokat a tudnivalókat, melyek az adott állatfaj természetvédelméhez, az eredeti élőhelyen való fennmaradáshoz szükségesek. Az így kiképzett természetvédők szoros együttműködésben maradnak, és hálózatuk reményt ad arra, hogy a világ legkritikább, legvesélyeztetettebb gerinces állatfajai ne tűnjenek el mindörökre. Ahogy DAVID ATTENBOROUGH, a nagy ismeretterjesztő mondta díszbeszédében a DURRELL 50. születésnapját ünneplő vacsorán (ATTENBOROUGH 1975): „*the world needs Durrell!*” „a világnak szüksége van Durrellre!”

Köszönetnyilvánítás. E közlemény nagyrészt a Magyar Biológiai Társaság és a Fővárosi Állat- és Növénykert 2025. február 5-én tartott DURRELL- emlékülésén előadott anyagon alapszik, ezért köszönetemet fejezem ki a rendezvény szervezőinek. Köszönettel tartozom TRÓCSÁNYI BALÁZSNak (Duna-Dráva Nemzeti Park) a rendkívüli és felejthetetlen élményeket nyújtó két közös kerek-szigeti expedícióért. Végül hálával tartozom HORNUNG ERZSÉBETnek a biztatásért, hogy a szóbeli előadás jelenjen meg ebben a folyóiratban írásbeli formában.

Irodalomjegyzék

- Attenborough, D. (1975). *Speech about Durrell*. Durrell Wildlife Conservation Trust <https://www.youtube.com/watch?v=hU3Gt1XYaxM> (Utolsó megtekintés 2025. november 29).
- Botting, D. (1999). *Gerald Durrell: The Authorized Biography*. Carroll & Graf.
- Bullock, D. J. (1977). Round Island – A tale of destruction. *Oryx*, 14(1), 51–58.
- Bullock, D. & North, S. (1984). Round Island in 1982. *Oryx*, 18(1), 36–41.
- Cole, N. (2021). *Bolyeria multocarinata*. The IUCN Red List of Threatened Species 2021: e.T2864A13483086. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2021-2.RLTS.T2864A13483086.en>
- Durrell, G. (1966). *Noé bárkáján*. Táncsis.
- Durrell, G. (1986). *Aranydenevérek, rózsaszín galambok*. Gondolat.
- Goodreads <https://www.goodreads.com/work/editions/76682-my-family-and-other-animals> (Utolsó megtekintés 2025. november 15.)
- Hughes, D. (1999). *Gerry és egyéb állatfajták. Gerald Durrell arcképe*. Európa.
- Korsós, Z. & Trócsányi, B. (2001). Population assessment of Gunther's Gecko in its natural habitat, Round Island, Mauritius. *Abstracts of the 15th Annual Meeting of the Society for Conservation Biology*, 29 July–1 August 2001, University of Hawai'i, Hilo, Hawai'i, p. 87.
- Korsós, Z. & Trócsányi, B. (2003). Herpetofauna of Round Island, Mauritius. *Biota*, 3(1/2), 77–84.
- Korsós, Z. & Trócsányi, B. (2005). The enigmatic Round Island Burrowing Boa (*Bolyeria multocarinata*): survival in the wild remains unconfirmed. *Abstracts and Programme, Fifth World Congress of Herpetology*, Stellenbosch, South Africa, 19–24 June 2005, p. 136.
- Korsós, Z. & Trócsányi, B. (2006). The enigmatic Round Island Burrowing Boa (*Bolyeria multocarinata*): survival in the wild remains unconfirmed. *African Herp News*, 40, 2–7.
- Trócsányi, B. (1997). *The artificial environment and activity: Some aspects of the captive maintenance of the Round Island Gecko (Phelsuma guentheri)*. Thesis, Diploma in Endangered Species Management, University of Kent.
- Vinson, J.-M. (1975). Notes on the reptiles of Round Island. *Bulletin of the Mauritius Institute*, 8(1), 49–67.

GERALD DURRELL (1925–1995), the writer, zoo founder and pioneer of nature conservation programs was born one hundred years ago

ZOLTÁN KORSÓS

University of Veterinary Medicine Budapest, Centre for Animal Welfare, István u. 2, H-1078 Budapest, Hungary

E-mail: zkorsos@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1545-5086>

MTMT identifier: 10002028

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2025) 110(1–2): 133–146.

Abstract. In the year 2025, the 100th anniversary of the birth and 30th anniversary of the death of GERALD DURRELL, the well-known writer, naturalist and conservationist was celebrated all around the world. In this paper first his short biography is given, then his animal collecting trips and his pioneering conservation activities are reviewed in detail. DURRELL was the first to recognise that the real purpose of zoos should not be to play a role as a simple menagerie, but their mission is to participate in the protection of rare endangered species by captive breeding. According to this call DURRELL established his own private zoo on the island of Jersey, where he started conservation breeding programmes for the animals he collected himself between 1947 and 1990 on 16 expeditions to various parts of the world. The author also describes his personal encounter with GERALD DURRELL in 1989 during the First World Congress of Herpetology in Canterbury, UK. After that, the paper discusses the author's and his colleague, BALÁZS TRÓCSÁNYI's two trips to Round Island (in 1999 and 2001), a small off-shore island of Mauritius, one of the favourite localities of DURRELL. Inspired by DURRELL's efforts to save the endemic Round Island Day Gecko (*Phelsuma guentheri*) from extinction by captive breeding in the Jersey Zoo, the pair investigated the natural environmental conditions on the island, and established an improved set of requirements for the successful breeding of the species. In addition, the purpose of the second trip in 2001 was to clarify the situation of the extremely rare Round Island Burrowing Boa (*Bolyeria multocarinata*). Due to fruitless trapping experiments in the possible habitat, this snake species unfortunately had to be classified as extinct, after only four sightings in the 20th century, with the last one occurring in 1974. DURRELL's legacy is still flourishing through the adaptation of his innovative ideas, the Jersey Zoo, the Durrell Wildlife Conservation Trust, and the Durrell Conservation Academy, which serve as an education center and a global network for devoted conservationists.

Keywords: Jersey Zoo, Durrell Wildlife Preservation Trust, Mauritius, Round Island, Günther's Gecko, Round Island Burrowing Boa

Accepted: 29.11.2025.

Published online: 03.12.2025